

اشاره

یازدهمین نمایشگاه بین‌المللی قرآن کریم، در ماه مبارک رمضان، در مرکز آفرینش‌های فرهنگی و هنری کودکان و نوجوانان برگزار شد. از جمله ابتکارات جالب برگزارکنندگان این نمایشگاه، برپایی نشست‌هایی با موضوعات قرآنی با متخصصان هر موضوع بود.

آنچه در پی می‌آید، گزیده‌ای از مباحث مطرح شده در نشست تعلیم و تربیت دینی رسمی و غیررسمی، است که با حضور آقایان، **نوید**، رئیس شورای عالی آموزش و پرورش، **وکیل**، مؤلف کتاب‌های درسی قرآن آموزش و پرورش، **خراسانی**، مؤلف کتاب‌های درسی قرآن دوره ابتدایی در آموزش و پرورش، **دکتر اعتصامی**، مؤلف کتاب‌های درسی دینی، **ملکوئی**، کارشناس قرآن دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی، **انوشه‌پور**، مؤلف کتاب‌های درسی قرآن دوره ابتدایی و **دکتر رحیمی**، مؤلف کتاب‌های هدیه‌های آسمان در سرای قرآن و اندیشه برگزار شد.

***

در ابتدای این نشست، مهندس نوید، با اشاره به هدف‌های کلان نظام آموزش و

پرورش در حوزه آموزش دینی، گفت: یکی از هدف‌های اصلی ما

در نظام، فراهم آوردن زمینه

انس بیش‌تر شهروندان با قرآن

است. تمام نهادهایی که فعالیت

قرآنی انجام می‌دهند، چه مراجع رسمی

و چه نهادهای غیررسمی، همچون

کانون‌های قرآن، هیأت‌های دینی و... به دنبال

گمشده‌ای می‌گردند. هدف اصلی اینان، فراهم آوردن

زمینه تحقق هدف‌های قرآنی است.

اگر این هدف‌ها در جامعه سازی و جاری شوند،

هدف‌های نزول قرآن تحقق یافته‌اند. ما در تمام

نشست‌های قرآنی، چه در یک روخوانی ساده و چه در

مفاهیم مربوط به معارف، امیدواریم که قاری یا کسی که

در این نشست شرکت کرده است، به عنوان یک مؤمن،

همه زندگی‌اش، سخنانش و رفتارش رنگ و بوی قرآنی

داشته باشد. برای این که به این هدف برسیم، باید

ساختارها و سازوکارهایی را فراهم آوریم. بخشی از این

هدف‌ها را در نمادهای رسمی تعقیب می‌کنیم.

می‌دانید که یکی از هدف‌های آموزش و پرورش،

ایجاد انس و مؤانست دانش‌آموزان با قرآن است. اما یقیناً

گزارشی از نشست تعلیم و تربیت دینی رسمی و غیررسمی

آموزش زندگی دین مدارانه

بخشی از این هدف‌ها باید در آموزش‌های غیررسمی تعقیب شوند.

پس از این مقدمه، کارشناسان شرکت‌کننده در نشست، به پرسش‌های حاضران پاسخ دادند.

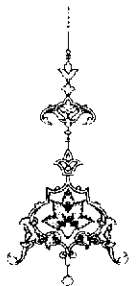
***

■ چرا در دانشگاه‌ها مفاهیم قرآنی و دینی، در حد دو واحد درسی خلاصه شده‌اند؟ و آیا این مسأله با توسعه

فراگیر آموزش قرآن و مفاهیم قرآنی مغایرت ندارد؟

○ دکتر اعتصامی: تصورمان این است که تعلیم و تربیت

دینی، هدف غایی نظام آموزش و پرورش است و به این

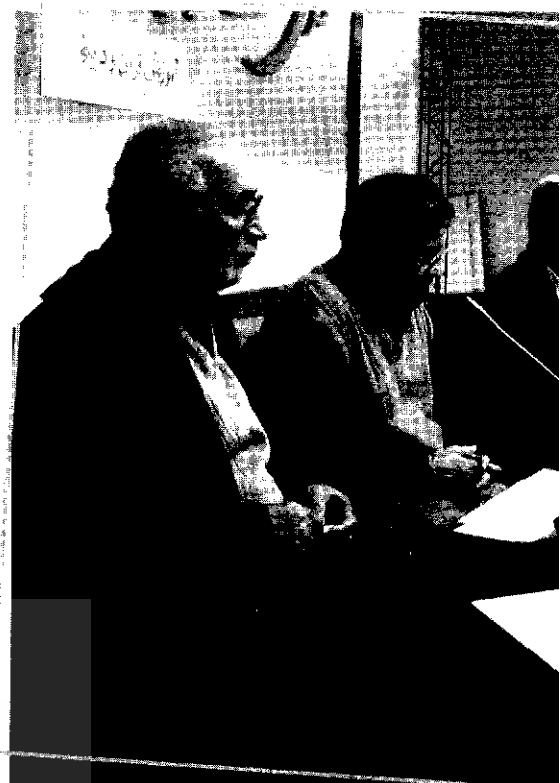

قرآن

۲۸

سال دوم، شماره ۵، ۱۳۸۳

تصورمان این است که
تعلیم و تربیت دینی،
هدف غایی نظام آموزش و
پرورش است و به این
معنا ناظر به یک درس
خاص نیست؛ همان گونه
که تعلیم و تربیت علمی
نیز خاص یک درس
نیست. از آن جایی که
تعلیم و تربیت دینی هدف
غایی است، باید کل نظام
آموزش و پرورش بدان
پردازد

امید نیایش

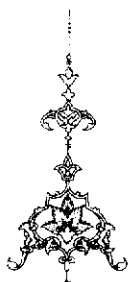
معنا ناظر به یک درس خاص نیست؛ همان گونه که تعلیم و تربیت علمی نیز خاص یک درس نیست. از آن جایی که تعلیم و تربیت دینی هدف غایی است، باید کل نظام آموزش و پرورش بدان پردازد. روح نظام آموزشی باید به سمتی برود که این هدف را تحقق ببخشد. در کنار این هدف غایی، درس خاصی نیز در نظر گرفته شده است که به بحث‌های تخصصی خاص خودش و در حد وظایف خاص خود می‌پردازد.

■ چرا تعلیم و تربیت را به دو بخش رسمی و غیررسمی تقسیم می‌کنیم و حیطه وظایف و فعالیت‌های هریک از این دو، به چه مواردی محدود می‌شود؟
○ نوید: همه بخش‌های نظام در راستای رسیدن به آن گمشده و هدف غایی سوگیری کرده‌اند. بخشی از بار تحقق آن هدف در امر آموزش، به نظام‌هایی که رسماً متکفل آموزش هستند، محول شده است. دستگاه‌های رسمی، امکانات و فرصت‌های محدودی در اختیار دارند. هر چند که روح حاکم بر آموزش و پرورش ما باید آموزش و

پرورش دینی باشد، اما ظرف زمانی آن محدود است و ما نمی‌توانیم همه نیازهای فرزندانمان را در این ظرف زمانی برآورده کنیم. آموزش غیررسمی آموزشی است که به کمک آموزش رسمی می‌آید تا بخشی از وظایف آن را برعهده گیرد. به عنوان مثال، آموزش‌هایی را که در مسجدها صورت می‌گیرند، آموزش غیررسمی تلقی می‌کنیم.

آنچه که ما در کتاب‌های درسی آموزش و پرورش طراحی کرده‌ایم، بخشی از نیازهای دانش‌آموزان را پاسخ می‌دهد. قطعاً با توجه به تفاوت‌های دانش‌آموزان و آموزش‌های خاص مورد نیاز هریک، نمی‌توان تمام نیازها و توقعات را متوجه آموزش و پرورش کرد و آموزش غیررسمی در این جا به کمک این وزارتخانه می‌آید.

■ برای دانش‌آموزان، آموزش مسائل دینی باید به زبان ساده باشد. چرا مباحث مطرح شده در کتاب‌های دینی ما پیچیده و برای دانش‌آموزان دشوارند؟
○ دکتر اعتصامی: ما هنگام تألیف کتاب‌های دینی در

اوایل انقلاب، در شرایط خاصی بودیم و نوعی نزاع فکری بین گروه‌ها بود. بحث‌های آن موقع حساس و داغ بودند و نتیجتاً حاصل آن‌ها به نوعی در کتاب‌های دینی آموزش و پرورش منعکس می‌شدند.

این که ما چه مباحثی را در آموزش‌های دینی منعکس کنیم، مسأله مهمی است. بچه‌ها باید زیستن از منظر دین را یاد بگیرند. یعنی باید این مسأله را در نظر داشته باشیم که دانش آموز ما برای این که بتواند در دنیای امروز زندگی دینی داشته باشد، چه روشی را باید پیش بگیرد.

در سال‌های اخیر تغییراتی در مباحث دینی صورت گرفته است. به عنوان مثال، کتاب‌های دینی ابتدایی تغییر

کرده و با نام «هدیه‌های آسمانی»، با مباحثی دیگر عرضه شده‌اند. در مقطع متوسطه نیز کتاب‌های جدید دینی با عنوان «دین و زندگی» تدوین شده‌اند که خود این عنوان‌ها ناظر بر هدف آن‌هاست.

■ در مورد آموزش قرآن در مدرسه‌ها، چه هدف‌هایی را دنبال می‌کنید؟

○ وکیل: در مورد آموزش قرآن همیشه حداقلی در جامعه مطرح بوده است. کوشش ما نیز همواره این بوده است که این حداقل‌ها را ارتقا بخشیم. از گذشته‌ها این حداقل، خواندن قرآن و روخوانی آن بوده است. اما نکته‌ای که اکنون در آموزش قرآن در کشور مورد توجه قرار گرفته، این است که این حداقل باید نوعی درک و فهم مفاهیم قرآنی باشد. مسلماً مقدمه این درک و فهم، فهم اولیه کلام است. درک مفهوم عبارات قرآن، باید به عنوان حداقلی از آموزش مطرح شود.

این تلقی باید در جامعه ایجاد شود که همه باید بتوانند، قرآن را بخوانند و از این قرآنت بهره‌مند شوند. اعجاز قرآن این است که معلم همه آحاد بشر است. هر انسانی که به سمت قرآن برود، حتماً قرآن برایش هدایت است. ما باید امکانات عمومی آموزش قرآن را در جامعه فراهم کنیم. ■ چرا دانش آموزان ما با وجود این که سال‌های متوالی قرآن را آموزش می‌بینند، عاقبت قادر به یکم روخوانی ساده

هم نیستند؟

○ خراسانی: این مسأله تا حدودی حقیقت دارد و مشکل جامعه ما است. البته با تجربیاتی که همکاران داشته‌اند و گردآوری شده است، کوشیده‌ایم این مشکل را به حداقل برسانیم. البته بزرگ‌ترین مشکل ما در آموزش قرآن، روش تدریس نیست، بلکه ما زمان کافی تمرین و تکرار برای یادگیری نداریم. لذا باید از روشی استفاده کنیم که در این وقت کم، حداکثر تمرین را بدهد. ان شاء الله با تکامل مسائل اجرایی روش‌های جدید، دیگر این مشکل را نخواهیم داشت.

■ کتاب‌های درسی ما در حوزه تألیف به نوعی دچار آزمون

و خطا شده‌اند. کتاب‌های قرآن مکرراً تغییر می‌کنند و البته کتاب دینی (دوره راهنمایی) ثابت مانده است. اگر این تغییرات متناسب با زمان است، چرا در حوزه دینی صورت نمی‌گیرد؟ آیا در تألیف کتاب قرآن از نظرات متخصصان استفاده می‌شود؟ بالاخره، تعلیم و تربیت رسمی دینی ما چه هدفی را دنبال می‌کند و به کدام سمت می‌رود؟ این‌ها سؤالاتی هستند که در طول سال‌های تدریس برای من مطرح بوده‌اند؟

○ نوید: در آموزش و پرورش، هم باید در حیطه شناخت دینی کار کنیم تا بچه‌ها به فهم و بصیرت دینی دست یابند، هم باید روی ابعاد

عاطفی کار کنیم تا بچه‌ها قرآن و نماز را دوست بدارند. در بعد رفتاری نیز باید کار کنیم تا افراد در حوزه تصمیم‌گیری‌ها، رویکرد دینی داشته باشند. ما در کل نظام آموزش و پرورش به دنبال دست یافتن به این هدف‌ها هستیم. بخشی از این هدف‌ها را در کتاب دینی، بخشی را در قرآن و بخشی را در سایر درس‌ها جست‌وجو می‌کنیم. علاوه بر مباحث‌های درسی، فعالیت دیگری نیز داریم که

اصطلاحاً مکمل یا فوق برنامه است، و نقش عمده‌ای در تحقق این هدف‌ها دارند.

در مورد تألیف نیز باید عرض کنم، ما علاوه بر این که کوشیده‌ایم تیم تألیف توانمندی فراهم کنیم، در تمام مراحل تألیف، حاصل کار را به کارشناسان عرضه کرده‌ایم.

دوره‌ای در نظر گرفته‌ایم با نام آزمایشی، تا پس‌خوراندهای مختلف را دریافت و نظرات مرجع‌های متفاوت را گردآوری کنیم. در این راستا، ما کتاب «دین و زندگی» را برای ۲۷۰۰۰ نفر ارسال کردیم و نظراتشان را جویا شدیم.

کوشیده‌ایم ریسک‌ها را به حداقل برسانیم و کتابی را که برای دانش‌آموزان آماده می‌کنیم، حداقل بی‌نقص و کامل باشد.

○ وکیل: در آغاز حرکت تألیف کتاب جدید قرآن، ما همایشی سراسری را در سال ۷۷ برگزار کردیم و حدود ۴۰۰ مقاله از سراسر کشور برای ما ارسال شد. این برنامه جدید به دنبال آن همایش و در راستای مسائل مطرح شده در همایش بود.

■ آیا کتاب، جزوه و یا کلاسی برای روزآمد کردن اطلاعات معلمان علوم دینی و قرآنی ما وجود دارد؟ و آیا در آموزش و پرورش ما مرکزی برای بررسی مناسبات علم و دین پیش‌بینی شده است؟

○ وکیل: در برنامه جدید آموزش قرآن که به پایه‌های ابتدایی و راهنمایی تحصیلی مربوط می‌شود، ما برنامه‌ای با نام تأمین مدرس داشتیم که معلمانی را از سراسر کشور آموزش می‌دادیم و آنان نیز، برنامه‌های جدید آموزشی را در منطقه خود مطرح می‌کردند.

○ دکتر اعتصامی: در مورد سؤال دوم، ما مرکز خاصی با نام علم و دین در آموزش و پرورش نداریم، اما در دفتر برنامه‌ریزی، روی این مسأله مشغول کار هستیم. کارشناسان و استادانی که با موضوع مناسبات علم و دین آشنا هستند، در این زمینه‌ها بحث می‌کنند.

■ چرا آموزش و پرورش با تمام امکاناتی که دارد، در حوزه آموزش قرآن چندان موفق عمل نکرده است؟ برای نمونه، آموزش و پرورش در تهران در سال گذشته، چند حافظ قرآن تحویل جامعه داده است؟

○ نوید: نقش اصلی را در کل آموزش‌های ما، معلم ایفا می‌کند. یک معلم کارآمد بدون کتاب هم می‌تواند کلاس را اداره کند و معلم ناکارآمد با بهترین کتاب نیز کاری از پیش نخواهد برد. نظام ما محدودیت‌هایی دارد که سبب می‌شود نتوانیم، بهترین و کارآمدترین نیروها را در آموزش قرآن به کار بگیریم. کیفیت بخشی تعلیم و تربیت الزاماتی دارد که یکی از آن‌ها وجود نیروهای قوی و کارآمد است.

اما در مورد بخش دوم سؤال باید خاطر نشان کنم که اگر هدف آموزش و پرورش تربیت قاری و حافظ قرآن می‌بود، بله در این بخش موفق نبوده است. اما هدف آموزش و پرورش قاری نیست. هدف ما تربیت قرآنی و انس با قرآن است. برای تربیت قاری و حافظ باید نهادهای آموزش غیررسمی عمل کنند و بچه‌هایی که علاقه‌مندند، در این حوزه‌ها پرورش یابند. کاستی ما در کشور، کمبود قاری یا حافظ قرآن نیست. کاستی و گم شده ما تربیت قرآنی است. رفتار جامعه ما باید رفتار قرآنی باشد.

یکی از هدف‌های اصلی ما در نظام، فراهم آوردن زمینه انس بیشتر شهروندان با قرآن است. تمام نهادهایی که فعالیت قرآنی انجام می‌دهند، چه مراجع رسمی و چه نهادهای غیررسمی، همچون کانون‌های قرآن، هیات‌های دینی و... به دنبال گم‌شده‌ای می‌گردند. هدف اصلی اینان، فراهم آوردن زمینه تحقق هدف‌های قرآنی است.

